

Oponentní posudek habilitační práce JUDr. Jindřicha Psutky

Péče o jmění dítěte

pro Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze

Oponent: prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš

I. Dopisem předsedy habilitační komise prof. JUDr. Jana Dvořáka, CSc. ze dne 1. 10. 2021 (doručeným mi 19. 10.) mi bylo sděleno, že se habilitační komise usnesla na mém jmenování oponentem v uvedené záležitosti a byl jsem vyzván ke zpracování oponentního posudku.

Na tomto podkladě podávám následující zhodnocení habilitační práce.

II. Posuzovaný spis čítá 428 stran. Člení se na 8 kapitol, vnitřně podrobněji uspořádaných, vlastní rozpravná část má rozsah 411 stran. V seznamu použitých zdrojů (s. 419 a násl.) autor uvádí 67 knih a 27 časopiseckých statí, z toho je bezmála třetina literárních pramenů je cizojazyčných (německých, francouzských, anglických). Dále zde autor uvádí 98 judikátů Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu, vrchních soudů, Evropského soudu pro lidská práva a také soudů německých. Zevrubnou práci s těmito zdroji dokládá poznámkový aparát – nejen počtem 741 poznámek pod čarou, ale i jejich obsahem zahrnujícím kromě jiného vysvětlivky, dílčí úvahy nebo doplňující komentáře.

Spis je zpracován standardními metodami vědecké práce, včetně využití regionální i historické komparace. Komparativní pasáže se v díle objevují průběžně ve vhodných souvislostech, leč dominantní v práci je výklad institutu ve zdejší recentní zákonné úpravě. Autorskou původnost díla nelze zpochybnit.

Spis byl, jistěže rozšířen (na 476 tištěných stran) a aktualizován, především v reakci na přijatou novelu občanského zákoníku (zák. č. 192/2021 Sb.), publikován knižně v roce 2021 nakladatelstvím C. H. Beck Praha pod názvem *Péče o jmění nezletilého dítěte*, byv recenzován doc. O. Frintou a prof. Z. Králíčkovou. Autor habilitačního spisu v něm na s. 3 konstatuje přípravu knihy k vydání.

Předmětem mého posouzení je ovšem rukopis práce v té podobě, v jaké byl předložen při zahájení habilitačního řízení.

III. Tématem spisu je péče o jmění dítěte v platné právní úpravě. Kandidát si vytýčil tři hlavní cíle. Především nalezení, vysvětlení a shrnutí aktuální hmotněprávní úpravy vytčené problematiky. Dále pak úsilí pojednat ji a vymezit uceleně a systematicky jednotně. Konečně pak, v rámci výkladu věnovat zvláštní pozornost jednak dílčím otázkám a institutům v dosavadních literárních výstupech spíše opomíjeným (jako je např. poručenská rada), jednak poukázat na aktuální trendy právní úpravy, mezi něž patří např. úsilí zákonodárce potřit nadměrné zadlužování dětí.

IV. Je na místě vytknout, že kandidát si zvolil nesnadný úkol.

Nejde jen o to, že zvolené téma představuje problematiku dosud monograficky nezpracovanou. Jde o oblast ve zdejší literatuře zatím mapovanou buď spíše stručnějšími přehledy v publikacích

zaměřených jako učebnice hlavně didakticky, anebo výklady v komentářích, které plní především jinou funkci než striktně badatelskou, popřípadě články v odborném tisku, které se nutně zaměřují na určitá jednotlivá místa v právní úpravě.

Hlavní a očividná složitost problematiky spočívá ve skutečnosti, že téma péče o jmění dítěte nelze ani zúžit jen na analýzu okruhu vymezeného v občanském zákoníku ustanoveními § 896 až 905 ani na disciplínu práva rodinného. Péče o jmění dítěte zahrnuje větší počet dílčích institutů. Do pojednané problematiky nutně vstupují z hlediska soukromého (hmotného) práva jednak otázky statusové a vůbec osobních práv, jednak otázky z oblastí majetkových práv, ať již jde o práva věcná, obligiční nebo právo dědické. Kromě toho je při zpracování péče o jmění dítěte vzít v úvahu také související úpravy civilního práva procesního a práva správního nebo vůbec veřejného, z něhož se práce významněji zabývá vazbami vyplývajícími ze zákonné sociálně právní ochrany dětí.

Kromě toho je třeba brát v úvahu i komplikovanost samotné právní úpravy, která jde cestou úsilí o tilschovský zákon „prostředně jasný“, také v některých ustanoveních odkazuje na jiné úpravy a rovněž vykazuje některá terminologická i jiná pochybení nebo nedůslednosti, což klade na vědecké zpracování problematiky vyšší nároky. Příkladem může být výklad pojmu „výnos ze jmění“ (s. 105 - 107). Autor ostatně sám poukazuje, že koncepce zákonné úpravy stavící mj. na odkazech na jiná ustanovení vede „nutně ke komplikovaným úvahám [...], jaká ustanovení je v daných konkrétních souvislostech možné užít, resp. v jakém rozsahu,“ s tím, že „hledání přílehavé úpravy dopadající na jednotlivé případy [...] představuje nejobtížnější interpretační výzvu“ (s. 73).

Vzhledem k účelu spisu lze konstatovat, že v něm kandidát prokázal svoji vědeckou způsobilost a orientaci v celé oblasti občanského práva hmotného.

V. Jak uvedeno, spis je rozčleněn na osm kapitol. Jeho jádrem je nepochybně nejrozsáhlejší druhá kapitola přesahující 120 stran a věnovaná rodičovské péči o jmění dítěte. Této části a také úvodní kapitole se vstupními výklady, kde se staví teoretický úvod do celé problematiky, věnuje dále zvláštní výklad. Dalšími šesti kapitolami věnovanými zvláštním případům péče o jmění dítěte se zabývá v souhrnném textu.

V.1. V první kapitole nazvané *Péče o jmění dítěte – úvodní výklady* autor uvádí čtenáře do tématu výkladem rozděleným na vstupní vymezení, na výklady o jmění dítěte a na výčet základních kritérií péče o ně. Uvádí se zde pojmosloví a východiska, na nichž je celé dílo založeno. Autor si tak vytvořil základ, na němž rozvíjí detailnější analýzy v dalších kapitolách a formuluje své závěry.

V úvodní části zaujme mj., jak kandidát hledá a nachází vysvětlení terminologického rozlišování (někdy i kolísání) zákoníku mezi péčí o jmění dítěte a správou jmění dítěte. Dospívá k závěru, že péče o jmění dítěte má souvislost s péčí o dítě v rámci rodičovské odpovědnosti a důraz na péči o jmění dítěte v této souvislosti vyjadřuje důraz na „ucelenost vztahu rodiče (poručníka) k dítěti,“ neboť ta „mu totiž umožňuje při správě jmění dítěte reflektovat i taková hlediska, která se v případech správy jmění dítěte jinými osobami nemusí projevit tak intenzivně, resp. se neprojeví vůbec“ (s. 7). V části o jmění dítěte je významné téma dluhů dítěte doplněné exkursem o problematice nadměrného zadlužování dětí (s. 27 a násl.) obsahujícím jak analýzu tehdy účinné právní úpravy a judikatury vzniklé na jejím základě, tak právní úpravě budoucí, v době tvorby spisu existující v podobě vládního návrhu zákona. Význam má

podrobný rozbor kritérií péče o jmění dítěte ((s. 58 a násl.). Habilitant se blíže zabývá péčí řádného hospodáře, minimalizací rizik, nejlepším zájmem dítěte, participačními právy, časovou omezeností péče o jmění, aspektem absence zákonného požadavku odbornosti (neprofesionality) a otázkou kontroly řádnosti péče o jmění. Na tuto dílčí partii navazuje velmi zajímavá a podnětná analýza poměru obecné úpravy správy cizího majetku a zvláštní úpravy péče o jmění dítěte.

V.2. Je dáno povahou pojednané problematiky, že nejrozsáhlejším textem v habilitační práci je druhá kapitola nazvaná *Rodičovská péče o jmění dítěte* (s. 75 až 196). Výklad počíná opět vstupním vymezením. Poté analyzuje institut od jeho vzniku až k zániku, přičemž největší část kapitoly zaujímá výklad o obsahu rodičovské péče o jmění dítěte a způsobu a kontrole jejího výkonu. Jde o náročnou partii, zvláště pokud jde o obsah a způsob této péče. Autor se nutně zabývá takovými otázkami, jako jsou postupy při řešení rozporů rodičů při společné péči o jmění dítěte, řešením střetů majetkových zájmů mezi rodičem a dítětem, podmínky úplatnosti péče, právními důsledky koadjutoria, možnostmi užití spravovaného majetku dítěte ve prospěch jiných osob, soudní ingerencí do těchto záležitostí a dohledem nad rodiči pečujícími o jmění dítětem veřejnou mocí (soudem, orgánem sociálně právní ochrany dětí), ale i soukromými osobami.

Oponenta osobně zaujala mj. přesvědčivost řešení otázek, za jakých podmínek může rodič užívat majetek svého dítěte (s. 111 a násl.), a výklad právního režimu nakládání s tímto majetkem a s příjmy z něho. Rovněž tak výklad o otázkách souvisících s děděním (s. 150 a násl.).

Vzhledem k tomu, že autor v této kapitole poukazuje v exkursu na s. 22 a násl. na limity nabývání práv k majetkovým hodnotám, uvítal bych, kdyby se kandidát vyjádřil v rámci obhajoby práce k této otázce:

Ve výčtu na s. 23 a násl. uvádí omezení a zákazy stanovené především právními předpisy z oboru veřejného práva. Proto stojí za posouzení těchto situací z pozice soukromého práva. Jinak řečeno, jaký význam mají tyto zákazy pro posouzení platnosti, anebo neplatnosti příslušných smluv. Např. podle § 7 odst. 1 zák. č. 186/2016 Sb. nesmí provozovatel hazardní hry umožnit účast na hazardní hře osobě mladší osmnácti let. Jak posoudit z hlediska občanského práva případ, kdy pořadatel tento zákaz překročí a kdy nezletilý v hazardní hře vyhraje a dožaduje se vyplacení výhry? Nebo jak posoudit kupní smlouvu, kterou osoba mladší osmnácti let koupí lahev alkoholického nápoje, nebo kterou osoba mladší šestnácti let koupí bez souhlasu rodičů andulku vlnkovanou? Má právní význam, např. že účelem takového obchodu bylo darování koupeného statku některému z rodičů nebo zletilému sourozenci?

V.3. Následuje šest kapitol pojednávajících postupně o zvláštních případech péče o jmění dítěte. Jde o péči poručenskou (s. 197 až 294), opatrovnickou (s. 295 až 348), pěstounskou (s. 349 až 376), správu jmění osobou, jíž bylo dítě svěřeno (s. 377 až 396), a rovněž o správu jmění v průběhu péče před osvojením a předpěstounské péče (s. 397 až 404), jakož i o správu jmění osobou určenou zůstavitelem nebo dárce (s. 405 až 412), tedy speciálních úprav, které jsou sice, a z nich nejvíce poručenská péče o dítě, v leccěms podobné rodičovské péči o jmění dítěte, ale díváme-li se postupně na jednotlivé úpravy, jak je autor v díle analyzuje, krok za krokem se od ní vzdalují, až k případům správy osobou, kterou určil zůstavitel nebo dárce, jež mají s péčí popsanou v druhé kapitole společného jen málo. Co ale představuje společnou direktivu pro všechny formy péče nebo správy jmění dítěte, je nepochybně jeho nejlepší zájem.

V.4. V *Závěru* (s. 413 a násl.) autor shrnuje výsledky své práce. Uvádí, že zvláště za stavu, kdy zákonná úprava věnuje v některých případech - jako jsou typicky pěstounská, svěřenecká nebo preadopční péče – starosti o jmění dítěte „*pozornost zcela minimální*“ (s. 413), představuje takový stav pro ucelený výklad a pro hledání přílehavých pravidel v zákonné úpravě jiných institutů jednu z největších výzev. S badatelskou skromností také dodává, že při povaze platné právní úpravy a stavu jejího poznání nebylo jeho ambicí podat výklad s finální platností (s. 415).

VI. Facit:

Spis, který JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D. předložil k obhajobě své vědecké potenciality a prokázání svých vědeckých kvalit, je podle mého soudu písemnou prací, která přináší nové vědecké poznatky, a splňuje tak požadavek § 72 odst. 3 písm. a) zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách v platném znění.

Kandidát zpracoval na velmi solidní úrovni a uceleně problematiku dosud probádanou jen parciálně, problematiku, v níž se na rodinněprávním základu promítají otázky práva statusového, práv věcných, práva dědického i obligačního. Pojednaná problematika je komplikovaná i v tom, že ji nelze pojednat staticky v tom smyslu, že o jmění dítěte nepečuje jen jiná osoba (rodič, poručník, opatrovník, pěstoun ... atd.), ale jak se rozvíjí osobnost nezletilého dítěte a jeho rozum a vůle, vzniká a postupně se rozšiřuje správa vlastních záležitostí, včetně těch majetkových, samotným dítětem. Připomenout lze, že i osoba mladší osmnácti let může nabýt plné svéprávnosti, což má pro ni i pro správu jejího jmění zásadní význam, ale z toho důvodu ještě nepřestává být dítětem. Kromě toho se hodí zdůraznit fakt různých forem správy jmění dítěte, což zpracování díla v tomto rozsahu nijak neulehčuje. Autor se musel vypořádat s relativně novou a dosud ne plně zažitou normativní látkou zahrnující nové nebo po dlouhých desetiletích obnovené instituty, musel se vyrovnat s větším počtem i dosti protichůdných názorů na nejednu s dílčích otázek a zaujmout k nim vlastní závěry. Tyto obtíže zvládl a předkládá odborné veřejnosti původní vědecké dílo, které představuje objevný, teoreticky konzistentní příspěvek k materii občanského práva hmotného.

Poznamenávám, že dílo vykazuje zdařilou systematiku, vykazuje se kvalitním odborným jazykem i dobrou češtinou a jednotnou stylistikou. Jistě se vyskytují dílčí výjimky, např. protiprávní jednání (s. 87), vzhledem k tomu, že zákonný pojem je protiprávní čin, např. § 6, 167, 732, 1723, 1806 o. z.). Také bych řekl, že civilista by neměl psát o „*ukončení smlouvy*“ (s. 137), jakkoli je to letitý zlovyk vyskytující se rovněž u jiných autorů. Vcelku však jde o ojedinělé drobnosti bez fatálního významu.

Přirozeně se objevují řídké pasáže, kde má oponent na přednesené závěry odlišný názor. Např. na s. 17 spisu se dovozuje, že rozhodnutím soudu nelze omezit svéprávnost dítěte před dosažením zletilosti, jakkoli to ze zákonného textu (§ 55 a násl. o. z.) neplyne. Nemyslím, že to je závěr správný, spíše bych řekl, že jde o projev ‚závislosti na cestě‘ spojené s předchozí zákonnou úpravou. Naopak, typicky v případech upravených v § 33 (zvláště nemá-li zákonný zástupce vůli k postupu podle odst. 3) nebo § 35 o. z. může být omezení svéprávnosti nezletilého v odůvodněných případech v souladu s jeho nejlepším zájmem.

Celkově však hodnotím habilitační práci kandidáta a její přínos pro vědu občanského práva vysoce. Předložená práce splňuje, ba v mnohém překračuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v daném oboru.

VII. Tomuto hodnocení odpovídá

závěr:

Navrhuji,

aby JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D., byl po obhajobě práce, vykonání habilitační přednášky a dalších procedurálních náležitostech vyžadovaných zákonem o vysokých školách a vnitřními předpisy pro habilitační řízení na Karlově univerzitě udělen vědeckopedagogický titul „docent“ v oboru občanského práva.

V Plzni, dne 20. prosince 2021

prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš